

Jisroel Ješaja Singer
**Rodina
Karnovských**

ARGO

ARGO

RODINA KARNOVSKÝCH

Rodina Karnovských

Jisroel Ješaja Singer

Přeložila Gita Zbavitelová

OBSAH

- 9** — Část první / David
121 — Část druhá / Georg
270 — Část třetí / Jegor

Czech edition © Argo, 2023
Translation © Gita Zbavitelová, 2023
Cover photo © Library of Congress; P&P

ISBN 978-80-257-3999-0 (váz.)
ISBN 978-80-257-4217-4 (e-kniha)

ČÁST PRVNÍ

David

O Karnovských z Velkopolska bylo známo, že jsou tvrdohlaví a vzpurní, ale byli považováni i za vzdělance a učence s železnou pamětí.

Chytrkost se jim zračila na vysokém přemýšlivém čele a v hluboce posazených neklidných černých očích. Tvrdohlavost a vzpurnost jim čísel a z nosu – silného a příliš velkého, který jim výsměšně a zpupně trčel z hubených tváří, jako by říkal: „Dívej se, ale nech být!“ Kvůli této umíněnosti se nikdo z Karnovských nikdy nestal rabínem, i když klidně mohli. Místo toho se dali na obchod. Většinou nakupovali v lesích dřevo nebo plavili vory po Visle, často až do Gdańska. V budkách, které si voraři na plujících kmenech postavili, měli Talmud a další knihy a náruživě je studovali. Stejná tvrdošíjnost je dovedla i k zájmu o matematiku a filozofii, a dokonce i o knihy v němčině. Přestože se netopili v penězích, ženili své syny s dcerami z nejbohatších velkopolských rodin. Davida Karnovského si vyhlédla dcera Lejba Milnera, největšího obchodníka s dřevem v Melnici.

O prvním šabatě po svatbě přivedl novomanžela do modlitebny a tomu se okamžitě podařilo zneprátnit si rabína a přední občany města.

I když se vzdělaný David Karnovský, znalec hebrejštiny, ve Velkopolsku narodil, předčítal pasáž z Izajáše s litevským přízvukem a takovou gramatickou přesností, že to chasidské židy v modlitebně popudilo. Po modlitbách dal rabín cizímu mladíkovi slušně na

srozuměnou, že tady, u něj v Melnici, židé takovému litevskému přízvuku svatého jazyka příliš nerozumí.

„Musíte pochopit, mladý muži,“ řekl rabín jízlivě, „že zde nepovažujeme proroka Izajáše za litevského žida, a už vůbec ne za nepřítele chasidismu.“

„Naopak, rebe,“ odpověděl David Karnovský. „Mohu dokázat, že Izajáš litevský žid byl a nepřítel chasidismu také.“

„A jak asi, mladíku?“ zeptal se rabín, zatímco vlivní občané města jeho spor s mladým cizincem se zájmem sledovali.

„To je prosté,“ řekl David Karnovský. „Kdyby byl prorok Izajáš polský žid a chasid, neznal by gramatická pravidla a nepsal by elegantní hebrejštinou, ale dělal by chyby jako všichni nevzdělaní židé a chasidští rabíni.“

Rabín nepočítal s tím, že by ho takový holobrádek před celou kongregací takhle zpražil, a ve snaze vyvrátit mu jeho tvrzení začal z rozčilení koktat. Volil však nesprávná slova a panika v něm jen narostla. David Karnovský zahanbeného rabína posměšně pozoroval. Umíněnost a neústupnost mu byly vidět i na silném nose, příliš velkém v jeho mladé, snědé a kostnaté tváři.

Od té doby se rabín cizince bál a bohatí melničtí židé, kteří s Davidem Karnovským a jeho tchánem seděli u východní stěny synagogy, vážili každé slovo, které s ním vyměnili. Když ale jednou o šabatu vnesl do modlitebny kacírství, rabín i představitelé městečka se proti němu otevřeně postavili.

Stalo se to během předčítání Tóry, kdy modlící se židé otočili hlavu k východu a stupínku a tiše po předčítajícím opakovali část Chumaše. David Karnovský, zahalený do nového talisu, modlitebního šálu, který však neměl přehozený přes hlavu, ale jen přes ramena, jak to dělali *mitnagdim*, odpůrci chasidů, také hleděl do Chumaše, ale najednou mu kniha vypadla z rukou. Sehnul se, aby jej zvedl, ale předběhl ho soused u východní zdi, z něhož byl vidět jen talis a vousy. Chtěl udělat dobrý skutek, a tak rychle přitiskl otevřený Chumaš na rty, aby vyjádřil lítost nad tím, že svatá kniha spadla na zem. Užil ho chtěl podat majiteli, když si uvědomil, že políbil slova, která nikdy v žádném Chumaši

neviděl. Nebyla ani v hebrejštině, ani v jidiš. David Karnovský se po Chumaši natáhl, ale žid, tedy jen talis a vousy, ho podal rabínovi. Ten si knihu rychle prohlédl, obrátil titulní list a zrudl hněvem a rozhořčením. „Chumaš Mosese Mendelssohna!“ vykřikl. „Mendelssohnův bijur! Takové rouhání!“ V modlitebně to zašumělo a zahučelo.

Předčítající zatukal na pultík, aby kongregaci připomněl, že se modlí. I rabín začal bouchat do pultíku, aby si vynutil pozornost, ale v synagoze to dál vřelo. Navzdory výzvám k utišení hluk sílil. Když předčítající viděl, že ho nikdo neposlouchá, rychle odřikal příslušnou pasáž a kantor bohoslužbu zakončil bez obvyklých zpěvavých trylků. Vyřkli závěrečné „alejnu“ proti cizím modlám, ale ještě před řádným zakončením bohoslužby to v modlitebně začalo hučet jako v úlu.

„Zakázaná kniha Mošeho z Dessau!“ zuřil rabín s prstem namířeným na svazek Davida Karnovského. „O něčem takovém Melnica ještě nikdy neslyšela!... Toho berlínského odpadlíka ve městě nestrpím!“

„Nechť je památka Mošeho z Dessau vymazána!“ vykřikovali hněvivě chasidé.

Prostí židé napínali uši a snažili se zjistit od těch učených, co se stalo. Žid, z něhož byl vidět jen talis a vousy, lítal po synagoze jako vichřice. „Jakmile jsem to spatřil, věděl jsem, že něco není v pořádku!“ vykřikl snad stokrát. „Hned mi to bylo jasné!“

„Moc pěkného zetě jste si pořídil, reb Lejbe!“ kárali význační občané místního magnáta.

Lejb Milner byl zmatený. V talisu se stříbrným zdobením a se svým bílým plnovousem a brýlemi se zlatou obroučkou byl tento čestný předčítající ztělesněnou důstojností a nedokázal pochopit, proč se rabín na jeho zetě tak osopuje a co od něj vlastně chtějí ti rozhněvaní židé. Byl synem pachtýře, zbohatl teprve nedávno a o Tóře nevěděl nic víc, než že slouží k modlení. Zaslechl slovo „bijur“, ale znělo mu to jako „bir“, pivo, a nechápal, co je to za nápoj a co má společného s ním a jeho zetěm.

„Rebe, o co tu jde?“ zeptal se.

Rabín rozzlobeně ukázal na Chumaš. „Moses Mendelssohn z Desavy je hanbou Izraele, reb Lejbe!“ zvolal. „Touhle rouhačskou Tórou přivedl židy do záhuby!“

Reb Lejb netušil, kdo je Moses z Desavy, a z rabínova tónu usoudil, že šlo o nějakého židovského misionáře, jenž svedl jeho zetě na scestí. Pokusil se v modlitebně zase nastolit pořádek.

„Židé, můj zeť, kéž by dlouho žil, si očividně nevěděl o kontext této knihy,“ řekl. „Není vhodné, aby se židé v modlitebně takhle hašteřili. Pojďme raději domů odříkat kiduš!“

Jeho zeť však naprosto neměl v úmyslu odejít domů a odříkat šabatové požehnání. Prodral se davem k rabínovi: „Vraťte mi můj Chumaš!“ osopil se na něj. „Chci ho zpět!“

Rabín mu samozřejmě Chumaš vrátit nehodlal, i když nevěděl, co s ním. Kdyby to byla obyčejná zakázaná kniha a nebyl zrovna šabat, nařídil by šamesovi, aby zatopil v kamnech a tu nečistou věc před všemi shromážděnými spálil, jak to nařizuje zákon. Jenže šabat byl. Ruka ho pálila, ale vrátit tu věc majiteli také nechtěl.

„Ne, mladý muži!“ vykřikl rabín hněvivě. „Ta kniha už nespátří světlo dne!“

Lejb Milner se znovu pokusil zasáhnout. „Davide, zeti můj, kolik stojí Chumaš? Koupím ti deset jiných drahých Chumašů! Zapomeň na tenhle a pojď domů!“

O tom však David Karnovský nechtěl ani slyšet. „Ne, tcháne,“ odpověděl. „Ten Chumaš mu nenechám za nic na světě!“

Lejb Milner to zkusil jinak. „Davide, doma čeká Lea na tvůj kiduš. Zemře tam hladý.“

Davidu však jeho spor tak pohltil, že na Leu ani nepomyslel. Oči mu planuly, nos mu vzpurně trčel z obličeje a on byl odhodlán bojovat třeba s celým světem. Nejprve požadoval, aby mu rabín v Mendelssohnově bijuru ukázal jediné kacírské slovo. Potom začal pečlivě citovat Tóru, aby předvedl, že rabín i význační občané města neznají ani nedokážou pochopit jediné slovo z knih Mosese Mendelssohna. Tak se rozparádil, že prohlásil, že reb Mendelssohn, kéž je jeho památka posvěcena, oplýval větší znalostí Tóry,

moudrostí a respektem vůči Hospodinovi než rabín a celá jeho kongregace dohromady.

Takové tvrzení už bylo příliš. Karnovský rabína a zbožné židy zneuctil, vzýval v modlitebně kacířského „rava“ a požehnal jeho památce, a tak chasidům došla trpělivost. Popadli Davida v podpaží a dovedli ho ke dveřím. „Jdi k šípku i s tím svým ravem, kéž je jeho jméno vymazáno!“ volali za ním. „Běž si za tím svým berlínským odpadlíkem, budiž prokleta jeho památka!“

A David Karnovský šel.

I když měl nárok na dlouhý bezplatný pobyt u tchánů, nechtělo se mu zůstat ve městě, kde ho potkalo takové ponížení. Tchán ho prosil a sliboval, že přestanou do oné modlitebny chodit a budou se modlit v synagoze, kde jsou muži modernější a rozumnější. Dokonce dá dohromady vlastní *minjan* u nich doma, když bude David chtít. I jeho žena Lea ho prosila, ať ji neodvádí z rodičovského domu, ale David nechtěl ani slyšet. „Mezi těmihle divochy a nevzdělanci už nestrávím ani den, ani kdybyste mi nabízeli pokoj plný zlata!“ prohlásil.

A hněvivě nazval melnické občany všemi neslušnými slovy, která se naučil ze svých světských knih: zatemněnými mozky, zaslepenými modláři a osly.

Chtěl odjet nejen z města, kde ho tak znectili, ale i z celého Polska, které vězelo v temnotách. Už dlouho ho lákal Berlín – město, kde nějakou dobu žil a psal i jeho rav, moudrý Moses Mendelssohn, a šířil odtamtud do světa své světlo. Tato země za hranicemi, odkud pocházelo všechno dobré, světlé a moudré, ho vábila od útlého dětství, kdy se David Karnovský učil z překladu Mendelssohnova Chumaše německy. Později, když byl starší a pomáhal otci v podniku s dřevem, musel často číst německé dopisy z Gdaňska, Brém, Hamburku a Berlína. Při jejich čtení ho vždy přemohl jakýsi kouzelný pocit. Ze šlechtických titulů před jmény vyzařovala ušlechtilost a vznešenost. Touhu po této cizí, a přece jaksi známé zemi, jejíž jazyk se naučil z Chumaše, v něm vzbuzovaly i barevné známky s portrétem neznámého císaře. Odjakživa byl přesvědčen, že v Berlíně lze najít všechnu vzdělanost, moudrost,

vznešenost, krásu a světlo, o nichž člověk sní, ale nikdy je nenajde. Teď spatřil příležitost svou touhu naplnit. Navrhl tchánovi, aby mu zbytek věna vyplatil v penězích, které by mu umožnily usadit se za hranicemi.

Lejb Milner o tom zprvu nechtěl ani slyšet. Chtěl mít všechny své děti, zetě a snachy na jednom místě. Jeho žena Nechama si při takových řečech zacpávala uši. *To by nám tak ještě scházelo, pustit Leu do nějaké cizí země! Mohli by jí dát všechno bohatství světa, a stejně by tam nešla...* Vrtěla hlavou tak divoce, až ji dlouhé náušnice bily do tváří. David Karnovský však trval na svém. Přesvědčoval tchána a tchyni proudem slov, fakty a důkazy, logikou i umíněností vlastní svému rodu. Den za dnem do nich hučel, prosil a přesvědčoval je, dokud je nezlomil. Lejb Milner jeho schopnostem a slovům nestačil, ale Nechama se nevzdávala. *Ne a ne!* trvala na svém. *Ani kdyby to mělo, nedejbože, vést k rozvo-du!* V té chvíli však zasáhla Lea.

„Maminko,“ řekla, „půjdu tam, kam mi David řekne.“

Nechama sklonila hlavu a rozplakala se. Lea ji objala a rozplakala se také.

David Karnovský jako vždy dosáhl svého. Lejb Milner mu vyplatil celé věno ve výši dvaceti tisíc rublů. Stejně přesvědčivě pak David svého tchána přiměl, aby se s ním obchodně spojil a posílal mu do Německa dříví na vorech i vozech. Nechama napekla spoustu koláčů a zabalila jim nespočetné množství lahví šťáv a sklenic kompotů, jako by se dcera stěhovala do divočiny a potřebovala s sebou všechny dobroty na světě na mnoho let dopředu. David Karnovský si učesal černý plnovous do špičky, nasadil si tvrdák a oblékl kaftan sahající jen ke kolenům, koupil si cylindr na šabat a svátky a dal si ušít frak se sametovými klopami.

V cizím velkoměstě, kde se usadil, dosáhl David Karnovský během pár let několika pozoruhodných úspěchů. Především se naučil plynně a gramaticky správně německy, ne jazyku Chumaše Mose-se Mendelssohna, ale dřevařských magnátů, bankéřů a úředníků. Jeho podnik prosperoval a David se stal významným obchodníkem

v oboru. Ve volném čase absolvoval pomocí knih gymnázium, o což dlouho velmi stál. A díky svým vědomostem a vzdělání se seznámil s významnými občany v synagoze, kam se chodil modlit; ne s otrhanými východoevropskými židy, ale s váženými potomky těch, kteří se v Německu usadili už dávno.

V jeho elegantním bytě v domě na berlínské Oranienburger Strasse nedaleko široké Hamburger Strasse, kde stojí pomník Mosese Mendelssohna, se scházeli učenci. Stěny studovny lemovaly od podlahy až ke stropu police s knihami, většinou starými modlitebními knížkami a vzácnými svazky, jež David nakupoval v knihkupectví Efraima Waldera na Dragonerstrasse v židovské čtvrti. Ke Karnovskému chodil i rabín z jejich synagogy, doktor Speier, a další učenci a vzdělanci – knihovníci, učitelé ješiv, a dokonce i starý profesor Breslauer, nejstarší pedagog rabínské školy, a debatovali spolu o Tóře a moudrosti Izraele.

Když Davidova manželka Lea po třech letech porodila jejich prvního syna, dal mu Karnovský dvě jména – Moses po Mendelssohnovi v židovské podobě Moše, jímž bude chlapec vyvoláván k předčítání z Tóry, až bude starší, a německé jméno Georg, překlad jména Davidova otce Geršon, jež bude syn používat mezi lidmi a při obchodování.

„Buď židem ve svém domě a člověkem na ulici,“ poradil otec při obřízce synovi hebrejsky i německy, jako by se chtěl ujistit, že to kojenec pochopí.

Pozvaní hosté souhlasně přikyvovali.

„Tak, tak, můj drahý Herr Karnovský,“ souhlasil doktor Speier a hladil si řídký plnovous se špičkou ostrou jako z ořezávátka, „vždycky zlatá střední cesta. Žid mezi Židy a Němec mezi Němci.“

„Vždycky zlatá střední cesta,“ souhlasili ostatní a popotahovali si sněhobílé ubrousky pod vysokými tuhými límečky v očekávání nadcházející hostiny.